

BASTARDAS, Albert (2005).

Cap a una sostenibilitat lingüística.

Barcelona: Centre d'Estudis de Temes Contemporanis: Angle. (Assaig Breu; 9)

Albert Bastardas realitza en el seu llibre *Cap a una sostenibilitat lingüística* una exploració de les teoritzacions i conceptualitzacions d'altres disciplines per extreure'n idees útils per a la comprensió dels fenòmens sociolingüístics.

En aquest llibre l'analogia es realitza amb el concepte de *sostenibilitat* utilitzat per l'ecologia. El concepte de *sostenibilitat* pren empenta a finals dels anys vuitanta com a síntesi entre el desenvolupament dels anys seixanta i la reacció que va provocar en els setanta amb la teoria del creixement zero. La sostenibilitat no renuncia al millorament material i econòmic però el condiciona a una actitud de respecte envers el medi ambient, necessària per a la continuïtat d'aquest creixement.

Els estudis en el *camp ecolingüístic*, o de l'*ecologia de les llengües*, fins ara s'han inspirat fonamentalment en la bioecologia i en la ideologia *ecologista* (Mühlhäusler, 1995, i Mufwene i Moshi, 1993). Però, en canvi, rarament s'havia parlat de *sostenibilitat lingüística* (o gairebé mai). Les concepcions *sostenibilistes*, tot i que inspirades en l'ecologia general, conceben un paradigma *pràctic* —i, per tant, polític— i *complex*, en el sentit que no neguen d'entrada les necessitats de benestar *material* dels humans, però intenten que aquestes necessitats no malmetin els ecosistemes fonamentals. Potser, doncs, el paradigma sostenibilista té uns objectius més *polítics*, en el sentit que no només fa crítica ideològica —que també en fa—, sinó que intenta *dissenyar* com podria ser un futur que conciliés progrés material i manteniment de la biosfera fonamental. Això, traslladat al camp lingüístic, pot ser, doncs, d'alguna manera una novetat (tot i que clarament enllaça amb el pensament sociolingüístic i glotopolític en general).

Albert Bastardas analitza, doncs, el terme *sostenibilitat* i ens presenta el seu aspecte de «síntesi de possibles contraris»; és a dir, la síntesi entre un millorament material i econòmic, i el manteniment d'un medi ambient apte per a la continuïtat de l'espècie. Realitza una analogia en el pla sociolingüístic i ens presenta, d'una banda, l'expansió glotofàgica de les grans llengües i, d'altra banda, el manteniment i desenvolupament de la diversitat lingüística humana. Parafra-sejant Ramon Folch, ens diu que la sostenibilitat lingüística és un procés de transformació gradual de l'actual model d'organització lingüística de l'espècie humana que té l'objectiu d'evitar que la bilingüïtzació o poliglòtització col·lectiva dels éssers humans comporti necessàriament l'abandonament de les llengües pròpies dels distints grups culturals.

Bastardas diu que un aspecte important del sostenibilisme és la concepció ecosistèmica dels fenòmens. Aplicat a la sociolingüística, això vol dir que hem de considerar la llengua i el seu context com una unitat bàsica; és a dir, no podem estudiar la llengua sense tenir en compte el context. De manera que fer sostenible la llengua comportarà fer sostenible un ecosistema sociocultural; voldrà dir

equilibrar una organització complexa en la qual la llengua tingui garantida una evolució consensuada. La sostenibilitat és, doncs, clarament ecosistèmica i dinàmica. Una llengua no és només la gramàtica o el lèxic sinó també cognició, interacció i identificació humana.

També la competència lingüística pot ser analitzada en el concepte d'ecosistema. Els ecosistemes admeten un màxim d'incorporació d'elements externs sense perdre l'equilibri; la superació d'aquest màxim podria fer desaparèixer alguns dels elements propis, la qual cosa donaria lloc a una repercussió evolutiva important. De la mateixa manera, els ecosistemes lingüístics poden registrar l'entrada d'un màxim d'elements lingüístics exògens sense trencar l'equilibri ni posar en perill els elements propis. Bastardas menciona com a causes de ruptura històrica d'ecosistemes lingüístics les irrupcions migratòries i les integracions politicoeconòmiques.

Més endavant, analitza les situacions de bilingüisme i com aquestes situacions poden comportar l'extinció de la llengua més feble o, al contrari, el manteniment d'ambdues llengües; així, doncs, repassa el concepte de *vitalitat etnolingüística*, el prestigi de la llengua, etc., per acabar preguntant-se com hauria d'ésser un multilingüisme sostenible. A partir d'aquí ens parla de la importància de les representacions subjectives de la realitat. És a dir, com les persones i els grups interpreten i integren subjectivament la realitat sociolingüística del propi grup i del grup forà. Ens diu que cal que la valoració del codi grupal d'origen sigui positiva (tant pel que fa al propi grup com al grup de fora) per tal d'evitar una disminució d'ús de la llengua. També, en els casos en què no existeixi formalment un discurs negatiu, pot ser que les situacions demosociolingüístiques aboquin els parlants a l'abandó, per motius pràctics, de l'ús de la llengua pròpia. Caldrà, doncs, fer-los-en conscients; és a dir, caldrà que el grup que parla la llengua més feble s'adoni, prengui consciència, que la convergència lingüística devers el grup que parla la llengua amb més poder de comunicació mina profundament la llengua pròpia.

Després diferencia el bilingüisme per contacte vertical, és a dir, com a fruit d'una integració territorial, política i econòmica, del bilingüisme per contacte horitzontal, és a dir, el bilingüisme com a fruit del contacte entre les persones. Realitza una sèrie de recomanacions per tal que el bilingüisme no comporti la desaparició de la llengua més feble i remarca la influència que té actualment la immigració en el bilingüisme horitzontal; ens avisa que gran part d'aquesta immigració és llatinoamericana (el castellà és la seva llengua habitual de comunicació i molts d'ells parlen llengües indígenes) i aquest fenomen està fent aparèixer una consciència ètnica entre els catalans on no n'hi havia o n'hi havia molt poca. La gestió d'aquest procés és un gran desafiament: de quina manera es poden evitar els conflictes i com es pot propiciar una adaptació lingüística d'aquesta immigració a l'ecosistema lingüístic català?

Finalment, el professor Bastardas presenta la necessitat d'un nou pensament des de la complexitat que superi les antigues i irreconciliables (falses) disjun-

cions separadores i la tendència a la dicotomització i simplificació: les coses són d'una manera o d'una altra. Són blanques o negres. El pensament des de la complexitat parteix de la noció simultània de la complementarietat antagonista, de la necessitat d'unir els termes contraris, ja que la realitat és interdependent. Cita el pensador francès Edgar Morin, autor, entre altres llibres, d'*Introduction à la pensée complexe* (Morin, 1992). Edgar Morin és un dels pensadors més significatius de finals del segle xx, tant per les recerques sobre el significat del mètode com per la reflexió al voltant de la idea de *complexitat*. El paradigma de la sostenibilitat lingüística és clarament acollit dins d'aquesta perspectiva de la complexitat.

L'estudi de la sociolingüística com un ecosistema ens ajuda en aquest canvi de mentalitat; una nova manera de veure les coses que ens duu a un enfocament distint de la realitat sociolingüística, ja que té en compte la creixent intercomunicació del món, en què el contacte entre les persones de països diversos i diferents, i l'exposició a altres llengües també creixerà. Un llibre interessant que aborda els problemes del bilingüisme i de la sostenibilitat lingüística de les llengües minoritàries i minoritzades des d'un nou enfocament, que utilitza les analogies de l'ecologia i que es basa en el pensament d'Edgar Morin.

Maria Àngels VILADOT PRESAS
Universitat Oberta de Catalunya

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- MORIN, Edgar (1992). *Introduction à la pensée complexe*. París: ESF.
- MÜHLHÄUSLER, Peter (1995). *Linguistic ecology: Language change and linguistic imperialism in the Pacific Region*. Londres: Routledge.
- MUFWENE, Saliloko; MOSHI, Lioba (1993). *Topics in african linguistics*. Amsterdam: John Benjamins.